

ARMENIA

MAGYAR-ÖRMÉNY HAVI SZEMLE.

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos:

SZONGOTT KRISTÓF.

SZAMOSÚJVÁR,
Todorán Endre „Aurora” könyvnyomdája.
1902.

T a r t a l o m.

Jákabffy Simon m. kir. udvari tanácsos (képpel). — Sz. K.-tól.

A zivatar (Költemény örményül). Patrubány Lukácstól.

Nyitatóközlötök „Szamosújvár Monográfiájá”-ról. — Negyedik közlemény.

Helyreigazítás. — Dr. Márki Sándortól.

A jótett jutalmat nyer (költemény). — Kritsa Klárától.

A Bagdadi-vasút. „Alkotmány” után.

A magyarbóni örmények ethnographiája. — Tizedik közlemény.

— Irta Szongott Kristóf.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Estély a gróf Karátsonyi palotában.

A hetedik nap.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

Pápa Ö szentsége.

Pázmáceseán, a „Pánászér” szerkesztője.

KÖZGAZDASÁGI ÉLET.

Magyar liszt Angliában.

Juhkivitel Angliába.

MI UJSÁG AZ ÖRMÉNY VILÁGBAN?

Ormániaán örmény nem-egyesült patriarkha.

Maradandó jó tett.

Párchutáreán György.

Örmény tanulók Európában.

— A derék, közbecsülésben álló Simay-családot újabb csapás érte. A hazai örménység egyik legtiszteltebb, legérdemesebb tagja: Simay Gergely az idén már a második vejét veszítette el. A legjobb nő, az örmény anyák mintaképe: Simay Irma drága halottjáról ezt a szomorú jelentést adta ki: „Özvegy Gajzágó Antalné szül. Simay Irma a maga, valamint gyermekei: Ernő, Josefín férjezett ontopai Petheő Jánosné, Irma; veje ontopai Petheő János kir. albiró, úgyszintén édes atyja Simay Gergely kir. tanácsos, nyug. kir. törvényszéki elnök, valamint az elhunytak testvérei: özvegy Gajzágó Kristófné, szül. Gajzágó Mária, özv. dr. Gajzágó Ioachimné szül. Gajzágó Anna, Gajzágó Ferencz nyug. kir. táblabiró, Gajzágó Manó ügyvéd és az összes rokonság nevében, fájdalomtól megtört szívvel jelenti, hogy forrón szeretett férje, illetőleg az édes apa, após, vő, fivér és rokon Gajzágó Antal ügyvéd és föld-birtokos 1902. évi május hó 8-dik napján reggel 5 óraker, életének 54-dik, boldog házasságának 26-ik évében, hosszas szenvedés és a halotti szentségek ájtatos felvétele után, Budapesten jobblétre szenderült.” Földi maradványai Kolozsvárra szállítottak és itt helyeztettek el a temetőben örök nyugalomra. Boldogult itt Szamos-újvárt született, itt játszotta gyermekjátékait. . . Itt nősült meg. Becsületes, szorgalmas férfiú, nőbecsülő férj, jó apa, jószívű ember-barát volt! Nyugodjék békével!

Jakabffy Simon

m. kir. udvari tanácsos.

A számos tagjaiban társadalmilag jelentékenyen kiemelkedett s a magyar közéletben is tekintélyessé vált Jakabffy család, mely ma is a magyar nemességet

Jakabffy Simon.

nyert legkiválóbb örömeny családok egyike, — szintén az erdélyi részekből, nevezetesen Szamosújvár városából települt át az anyaország délvideki tájaira; hol idővel nagy birtokok tulajdonosaivá lettek a derék család tagjai.

Azonkívül a magyar nemzeti közéletben is, részint mint magas állású köztisztviselők, részint pedig mint a hazafias politikai tevékenység munkásai oly

jóhangzású névre tettek szert, hogy a közfelfogás magára Jakabffy nevet az országos hivatali állás elnevezésével kezdte összetévesztetni azon ismeretes ősi szólam tanúsága szerint: „So jung, und schon Jakabffy?”

Azon magyar díszben látható férfi alak, melylyel ezen sorainkat illusztráltuk, egyike a nagyszámú (egy cikk ke-
retében életrajzilag nem tárgyalható) notabilitásoknak,
— a kiket e család az utóbbi másfél századon át magyar
hazánk szolgálatában felmutathat, — mint a ki maga is
Szamosújvárt (1760-ban) születve fokonként udvari ta-
nácsosságra küzdötte föl magát, közsolgálatainak legfelsőbb
elismerése és méltánylása mellett fejezte be, az európai
képzettség színvonalán állott nyilvános életpályáját.

Sz. K.

A ZIVATAR.

— Költemény örményül. —

Բոթորիկը.

Ուր մէկ անգամ յանգիտ տեղ կար,
Բոթորիկ է միշտ, անդադար:
Հայաստան է այս երկիրը,
Ուր զնացել կաշակիրը:

Երկայն կ'տեսէ նոն փոթորիկ,
Զո՞ է նորս որդի, աղջիկ,
Ժողովները մեծ ցաւ ունին,
Երբ կը տեսնուն, զաւակ չունին:

Տունը, կաները ապարով չէ
Զարմանալի փոթորիկ է:
Բոլոր ազգը նոն կը ներդրի
'ի զոր է նոն աշխատ մեղրի.

Մեղաւոր մ'արդ, եթէ պակաս
Է քեզ բախտը, մի մոռանաս,
Որ աւելի դժբախտ այն է,
Որ զրկուած նայրնիքէ.

Ղուկաս Բարդուղամեան.

Phatharigê. *)

Ur meg ánkám hánkiszd djegh gár,
Phatharig e misd, ántátár.
Hájászdán e ájsz jergiré,
Ur kénácshel cháchshágiré.

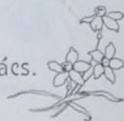
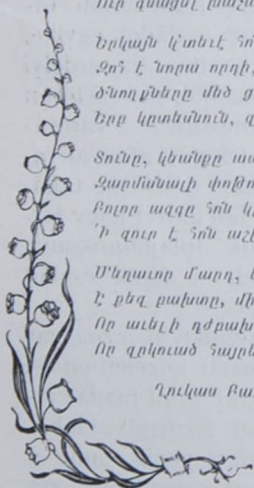
Jergájn g'deve han phatharig,
Zah e nará varti, ághcsig,
Dzénoghkhneré mjedz czháv unin,
Jerp gédesznun, zává g eshunin.

Duné, gjánkhé ábáhav eshe
Zármánáli phatharig e:
Palar ázké han génjehvi,
'I zur e han áschád mjeghvi.

Mjeghávár márt, jethe bágász
E khjez páchdê, mi maránász,
Ar áveli tézspáchd ájn e,
Var zérgévádz hájrenikhe.

Budapest.

Patrubány Lukács.

*) A zivatar. Hol egykor csendes hely volt, mindig, szünetlenül zivatat van. Örményország ez a föld, hova mentek a keresztések. — Hosszasan tarr ott a zivatar, áldozatul esik fiú, leány; a szülők nagy fájdalmat éreznek, midőn látják, hogy nincs gyermekök. — A ház, az élet nem biztos, (mert) esudálatos (rendkívüli) a zivatar. Az egész nemzet szükölködik: hiábavaló ott a méh munkássága. — Bűnös ember, hogy ha nincs szerencséd, ne feledd el, hogy sokkal szerencsétlenebb az, ki hazájától van megfosztva.

Nyilatkozatok „Szamosújvár Monográfiája“-ról.

— Negyedik közlemény.*) —

XII.

A vármegyei monographiához hasonló három kötetes munka jelent meg Szongott Kristóf szamosújvári főgymn. tanár s az „Armenia“ szerkesztőjének tollából, mely különösen azért bir kiváló fontossággal, mert egy idegenből, a messze keletről ide származott nemzetnek, szeretett magyar hazánkhoz való viszonyait és ama kapcsokat tünteti föl, melyeknél fogva a két nemzet egybeolvadt.

Érdekességet kölcsönöz a műnek az is, hogy írója teljesen a maga erejére és tudására hagyatva, nemcsak a saját kutatása nyomán hozzájutott adatokat szedte időrendbe és állította oda, hanem a történetirással kapcsolatos s attól elválaszthatlan segédtudományok felhasználásával azokat meg is indokolta. Szakavatottsága a mindenféle tudományokban meglepő.

Főérdeme azonban, hogy munkájának minden sorát áthatotta az igaz, hazafias, magyar lelkesedés. A műben a történeti hűség és feltétlen megbízhatóság mellett a logikus következtetések sem maradnak el; mert úgy látszik Szongottnak föelvé, hogy az örmény hazafiságnak tiszteletet és elismerést szerezzen és őket a jövőben is honszeretetre buzdítsa.

Igazán elmondhatjuk, hogy magyar szemüvegen nézte a dolgokat s magyarul irt az örményekről.

Még egy nagy szempont vezérelte: az örmény vallássosság feltüntetése különösen azért, hogy a multak erényei a jelen s jövő követendő példái gyanánt tündököljenek.

A legkimerítőbb módon tárgyalja különben az örmények bejövetelét, a város alapítását, politikai, társadalmi, egyházi, anyagi stb. helyzetét és fejlődését. A múlt hű tükre s egyben a jövő utmutatója is. Valóságos forrásmunka, melyből meríteni igen sokat, de a melyhez hozzátenni semmit sem lehet.

*) L. „Armenia“ tizenhatodik évfolyam (1902. év) januári füzet, 6—7 lap.

Nagy súly van fektetve a műben a bizonyításra.

Az okmányok levéltári száma, lelhelye stb. a legszigorúbb pedanteriával van megjelölve.

A kiváló sikerű műhöz díszes kivitelű és nagy költséget igénylő illusztrációk is használtak.

(A mű kiállítása is igen csinos és Todorán Endre szamosújvári nyomdáját dicséri).

Nemzetisége a magyar nemzettel együtt hálával tartozik Szongottnak, e sokoldalú tehetséggel megáldott történetírónak, ki sem költséget, sem fáradságot nem kimélt, csak hogy bebizonyítsa, miszerint nem elég e hazának csupán polgára lenni s annak javait élvezni, meg kell azt hálálni: „Pénzzel, vérrel, tudással.“

Néhány képet bemutatok (a szerző szivessége folytán) ebből az örökbecsű munkából, melyet Bartha Miklós, Dr. Molnár Antal, Dr. Márki Sándor, Dr. Szádeczky Lajos, Dr. Patrubány Lukács, Kádár József és mások elismerése kísér hódító útjában.

(Szolnok-Doboka-vármegyei képes naptár, 1902. 57—58 lap).

Rónai Áross Lajos.

XIII.

A monográfia-irodalom terén újabban alig emlékszünk érdekesebb és érdemesebb vállalkozásra, mint a mit Szongott Kristóf szamosújvári főgymn. tanár, az „Armenia“ tudós szerkesztője teljesített három kötetes munkájával, melyben a régi és a mai Szamosújvár történetét, törékvéseit, irodalmát és népköltészeti emlékeit mutatja be az egykorú örmény, latin és magyar oklevelek és kézírások alapján. Az első, a mi ezekben az érdekes kötetekben az embert meglepi, az a hatalmas erudíció, mely a város történetének legminuciózusabb eseményeivel szemben is megnyilatkozik. Ebben van a munkának legnagyobb értékessége, de egyuttal jelentősége is, mely egyenesen a forrásművek nivójára emeli s mint ilyennek, a feltétlen elismerést biztosítja. Hogy mi volt a szamosújvári és erdélyi örménység szerepe és hivatása a multban, hogy miként felelt meg ezeknek a feladatoknak s a magyarsággal való együttélésben, miként vált legkiválóbb fegyverhordozójává a nemzeti törekvéseknek, e kérdésekre a Szongott alapvető

munkájának mindenik lapja tanulságos magyarázatokat ad. Ez az egyik szempont, mely a magyar közönség előtt, főként pedig a magyar történet-írás kutatói számára is becses munkává avatja a Szongott monografiáját. A magyar sajtó pedig, különösen a fővárosi, mely még nem régiben a külön kérdéssé növekedett örmény püspökség eszméje alkalmából meglehetősen egyoldalúsággal és tájékozatlanul bánt el az erdélyi örménység ezen jogos és mai napig is érvényes kivánságával, szintén megtalálhatja benne a püspökség kérdésének történelmi hátterét, fejlődését és mai állását feltüntető dokumentumokat s mindazon törekvéseket, melyek a legutóbbi időkig ebben az ügyben különböző körök részéről megújultak. — Az események epikus sorrendjében megjelenik végre az örménység és a város mai arculatában, mint az érdekes munkának egyik szintén igen tanulságos fejezete. Az ősapák erkölcei, a keleti eredetet magukon viselő hagyományok lassú evolúcióján keresztül a nyelvben és erkölcsökben átalakult generáció mai fotográfiája, melyben az idegen hatásoknak hovatovább mind nagy térfoglalásuk jut. Maga ez a fejezet is megérdemelné, hogy érdemlegesen foglalkozzunk vele, de ezuttal nem ez a célunk. Itt csak jelezni akarjuk, hogy az érdekes munka megjelent és a nemzetiségi villongások között élő magyar politikának, továbbá a még mindig idegenkedő és kicsinyes vádaskodásokkal bajlódo nemzetiségeknek hü tükröt mutathat hazafias szolidaritás és az egymás megbecsülésének magasztos eredményében. A három terjedelmes kötet, 6—700 illusztrációval a Todorán Endre nyomdatulajdonos szép és előkelő izlésre valló kiállításában jelent meg Szamos-Ujvárt. Ára 15 korona.

(„Ujság” 1901. 336 szám. decz. 6) Dr. Bányai Elemér.

Helyreigazítás.

Az „Armenia” legutóbbi füzetében az aradmegyei örmény családokról szóló rövid közlésemben a Csernovicsokról is szó van. Ez csak úgy történhetett, hogy a Csernovics-családról tett jegyzet-czédula teljesen illetéktelenül tévedt

rendezés közben a többi közé. Aradvármegye története című könyvemben, honnan az összeállítás vétegett, de magában a cikkben is a Csernovicsokat világosan szerbeknek mondom s így a sajnálatos tévedés kézzelfogható, melyet mindenesetre elkerülünk, ha a kiszedett cikkből revisiot kapok. Remélnem kell, hogy így sem tévesztett meg senkit ez a lapsus, melyet gondatlanságból követtem el s mehelyért, a időm engedi, az „Armenia“-ban egy több figyelemmel összeállítandó és szintén az aradmegyei örményekre vonatkozó közléssel kívánok vezekleni.*)

Budapest, 1902. máj. 7.

Dr. Márki Sándor.

A jótett jutalmat nyer.

Gyönyörű ifjú nőt, karján kisedével,
Kisére ártatlan, szelid arcú férfi.
Gyorsan haladtak, hogy hamar érjenek el
Oda, hová tervök vala menekülni.
A gonosz Heródes parancsolatából
Üldözték s el kellett otthonukat hagyni;
Nagyon siettek, hogy ne érhesék útól,
Egyiptomban fognak menhelyet találni.

Hosszas vándorlásuk után, beérkeztek
Egy sötét erdőbe, Egyiptom s Judea
Határán s a midőn mély útra érnének,
Zsivány bandától im körül lettek fogva.

---

*) Midőn Nagyságodnak, ki a kolozsvári tudomány-egyetemnek egyik disze, büszkesége, ki tanári teendőin kívül az irodalom terén is olyan sikeres és érdemes munkásságot fejt ki, hogy elég lenne tiz más írónak, — a küldött fölötte érdekes dolgozatért, melylyel az „Armenia“-t megtisztelte, itt a nyilvánosság előtt mondok szíves köszönetet, egyszersmind kijelentem, hogy alkalom adtával beküldendő cikkét is nagy érdeklődéssel várom és köszönettel fogadom. — A mi a Csernovics-család eredetét illeti, tudtam, hogy a Csernovics-ok nem örmények, mégis semmi megjegyzést nem füztem nagyon becses dolgozatához; mert nem akartam rectificálni azt, ki mindig alaposan szokott írni; ki csak arról ír, miről biztos tudása van; ki csak is oklevelekből dolgozik és azért állításai mindmegannyi igazságok. Nem füztem megjegyzést; mert biztosan tudtam, hogy mihelyt meglátja Nagyságod a nyomtatott nagybecsű

Ezek a vidéket rémületben tarták;
Mert az utasoknak nemcsak vagyonukat
Elrabolták mindig, hanem kioltották
Életüket. Ők nem ismertek irgalmat!

Midőn a legdurvább kifejezésekkel
A menekülőket megtámadták, talán
Ily gondolatai lehettek a nőnek,
A mint közöttük állt gyermekével karján:
Lybia kigyói nem ily irtoztatók,
Nem ily kegyetlenek a hirkániai
Tigrisek és nem ily borzalmat okozók —
Oh nem! — Arabia bős oroszlánai!

Nem vert hevesen a félelemtől szíve,
Az ijedségtől nem halványult el arcza,
Nem reszket, ajkát nem nyitja könnyörgésre,
Nyugodtan állt ott, mint a béke angyala.
A gyermektől, a kit karjai közt tartott,
A kis ártatlantól nyerte ő az erőt,
Azt a rettenhetlen, ritka bátorságot,
Ilyen istentelen, kegyetlen rablók közt.

E vészes perczekben vajjon mit éreze
A nőnek társa, a szelid arcú férfi:
Félt-e, remegett-e, elszorult-e szíve?
Kérdik tán e sorok tisztelt olvasói.
A szohagyomány,*) a melyből van merítve
Ez a kis történet, erről ugyan hallgat,
De képzelhetjük, hogy e férfiú lelke
Mit szenvedhetett e gyötrő perczek alatt.

---

ezikkel, azonnal helyreigazítja a lapsus-t, melyet nem „gondatlan-
ságból“ követett el, hanem az idő-rövidsége okozta észrevétlenségből.
Ugyanis — jól tudom — éppen a beküldés napjaiban Nagyságod
annyira el volt foglalva egyéb sietős dolgaival, hogy — összeállítás
után — derék dolgozatát el nem olvashatta. Igaza van Nagyságod-
nak abban is, hogy, ha „a kiszedett cikkből revisiot“ küldök,
mire annál is inkább számított, mert hozzám küldött beces levelében
a többek közt ezt is mondja: „A revisiora szívesen vállalkozom,“
— akkor a lapsus-t elkerüljük. . . És én revisiot még sem küldöttem
csupán kimélethől; mert nem akartam, hogy az unalmas revisio
is megrövidítse hasznos munkásság által több oldalról annyira
igénybe vett beces idejét.

Szerk.

*) Az örmény szohagyomány tartotta meg e megható, szép történetet.

Elbámult Dizmász, a zsványok egyike,
Rettenhetlenségén az ifjú szép nőnek;
Hisz erős férfiak, életüket féltve,
Ily vészes helyzetben kegyelmet esdettek.
Különös érzés közt nézett az anyára,
Pogány létére őt Istennőnek véelve,
Ki nem tudva levő módon jött világra.
A felségteljes nő arca lebüvölte.

Majd a kis gyermekre tapadt tekintete
S habár ennek arcán volt a csecsemőkor
Szívüdítő, kedves, anyali kelleme,
De áthatón nézett a rablóra ekkor.
És ez a tekintet a Dizmász keblében
Még eddig nem érzett félelmet gerjesztett;
Emberfölötti volt a gyermek szemében,
Valami isteni s a zsvány remegett.

Még egy tekintet a szigor-komoly ugyan,
De mégis kedves és szende nő arcára
És tisztában lett a zsvány önmagával,
Nem helytelenül ily formán gondolkodva:
Talán megvethetem szerencsém alapját
S így valamikor még boldog is lehetek,
Hogyha e családnak megnyerem hajlamát,
Mert ők bizonyára fensőbbégi lények.

Aztán félrehívta a rablótársakat,
Velük értekezett s magát kötelezte,
Hogy a sajátjából ad nekik annyit majd,
Mennyit egy családtól rabolni lehetne,
Ha ez utasokat bántani nem fogják...
És beleegyeznek, hogy kísérje őket
Az erdőn keresztül. Ebbe a czimborák,
Vonakodás után, beleegyezének.

Barátságos hangon védenceit hívta
Dizmász, a nem messze fekvő, mélyen rejtett
Tanyájára, hol az utazás okozta
Fáradalmak után, lelnek nyugvó helyet.
A nő utitársa erre ímígy szólott:
»Igen szívesen! Majd visszafizetendi
Neked ezt e gyermek.« Dizmász gondolkodott;
E szavak értelmét nem bírta felfogni.

Mindinkább ritkultak azok a lesújtó
Pillantások a kis gyermek szemében
S szívet melegítő, de le nem írható
Kifejezés jelent meg tekintetében.

Dizmász sötét lelkét a reménynek fénye
Deríté fel, a mint a gyermeket nézé
S a férfi szavait jól szívébe véste.
Igy közeledtek a rejtett kis lak felé.

Védencezeivel a konyhába belépve
Dizmász az asztalra fekete kenyeret,
Tejet, bort s zamatos gyümölcsöket téve,
Tanusította a vendégszeretetet.
Mintegy iránytű az éjszaki sark felé,
Szemci úgy reá voltak irányozva
Az anyára, a ki kisdédét ölelé
S égi boldogságtól sugárzott szép arcza.

Dizmasz perczről-perczre nyugodtabbá leve
S miként a dermesztő, zord tél elmúltával
A napsugarinak éltető melege,
Virágokat fakaszt édes illatárral:
Eltűnők a fagyos, a zord tél szívéből
S a szép gerjedelmek és indulatoknak
Virági fakadtak a szeretet hévtől,
Melyek eláraszták keblét a zsványnak.

Miután darabig időzött e család
Dizmász konyhójában, a férfi így szólott:
»Ideje már, hogy mi innen menjünk tovább.«
Ekkor Dizmász újra jótettet gyakorolt:
Kanyarulatain az erdei útnak,
A kedves családot ő átvezérelte
Az országútra, de az elfogatásnak
Veszélyétől tartva, tovább nem mehete.

Ezért — ily embertől nem várt gyöngédséggel —
Engedelmet kére és hozzá fordulva
A vélt Istennőhöz, esdő tekintettel,
Megindult, remegő hangon ekkép szóla:
»Ne feledkezzél meg a zsványról kérlek,
A ki veled nem tett semmi, semmi rosszat!«
A nő így válaszolt: »Soha nem bánod meg
Oh bűnös, hogy urad anyját oltalmaztad!«

Aztán így folytatá: »Hanem kérve kérlek,
Térj el oh ember a gonoszság útjáról!
Hallgass szavára a lelkiismeretnek;
A anya kérését véd a szivedbe jól!
Azon anyáét, a kinek fia — hidd el —
Életed fonalát a kezében tartja . . .
Teljesítsd kéréscm e kisdéd nevében!
Térj a jó útra s meg leszesz vigasztalva.«

Dizmász szótlánul állt, remegő ajkai —
Bármint törekedtek — gondolatainak
Nem voltak képesek kifejezést adni;
Pedig ezek lelke mélyéből fakadtak.
Kérdésre akará nyitni száját végre . . .
A közel távolban porfelleg szállott fel:
Római katonacsapat közelede
S a rabló eltűnt az erdő sűrűjében.

* * *

Kedves olvasóim! Ha el nem találták,
Hogy kik valának a Dizmász védencei
Megmondom önöknek. Hiszem, hogy ohajtják
Azon családnak a kilétét megtudni.
A Jézuska vala a kedves csecsemő
S így azt is tudják, hogy ki Őt karján vitte,
A szűz Mária volt, az a felséges nő
S a férfi szent József, a szűznek jegyese.

Azt is megmondhatom, hogy a rabló ki volt
S minő jutalmat nyert a jótékonyságért,
Melyet a szent család iránt ő gyakorolt;
Ez jóra buzdító, elmondom ép azért!
A szent szóhagyomány után beszélek én
— És a mit ez állít, valótlan nem lehet —
Ám, ha okulnának ebből, azt szeretném!
Igy a szűkölködő nyerne segedelmet . . .

Az a lator, ki a keresztre feszített
Údvözítőnek a jobb felén bűnhődött
S a másik latorhoz ily szokat intézett:
»Ártatlanul szenved Jézus, ne gúnyold Őt.«
Ki búsan nézett az édes Megváltóra.
Ez szólt s szavaiban rejlett oly nagy vigasz:
»Bizony mondom neked, hogy velem leszesz ma
A paradicsomban!« nem volt más, mint: Dizmász.

Midőn Jézus annyi sok embert tanított,
A végítéletre vivén a beszédet
»Im örököljétek — ilyenformán szólott —
Az országot, a mely nektek készítettet!
Atyám áldottai, jertek ti boldogok!
Mert ennem adtatok, a midőn éheztem
És midőn szomjaztam, italt nyújtottatok,
Jövevény voltam s befogadtatok engem «

Az Isten-embernek, talán a többi közt,
Csecsemőkori vészteljes vándorlása,
Lebeghetett akkor a szemei előtt
S az a jótékonyság, mit Dizmász gyakorla,
Midőn azoknak, kik jótettet mívelnek,
Az irgalmasságot, a kik gyakorolják,
Olyan nagy jutalmat ígért. Oh hisz ennek,
Elnyerhetéseért sokat áldozhatnánk! . . .

Másoknak igazát, ki szívéen viseli;
Ki segít tanácssal, tettel adományyal;
A bánat könnyeit, a ki letörli;
Áldozatok árán is, ki jót tesz mással,
Az ilyennek Jézus eszményének fénye
Tündöklék lelkében: Az igaz szeretet!
Szeretetből halt meg Ő, ki megjelölte
Azt az utat, mely a tökély felé vezet! . . .

Kritsa Klára.

A Bagdadi-vasút.

Az évek óta folyó tárgyalások az Anatóliai-vasút tovább építése miatt a Perzsa-öböl, eredménynyel végződtek. A török kormány az engedélyt erre a vasútra a „Société des chemins de fer d'Anatolie“ török vasúti társaságnak, melynek legtöbb részvényei a „Deutsche Bank“ kezében vannak, adta meg. Politikai szempontból csak örülhetünk, hogy az orosz befolyás Konstantinápolyban nem volt képes ebben az ügyben érvényesülni. Az oroszoknak befolyása a Balkánon már amúgy is eléggé aggasztó. Az oroszok mindent elkövettek, hogy a török kormányt rábirják arra, hogy a Bagdadi-vasútra engedélyt ne adjon senkinek. Természetes, hogy a törökök e jó tanácsra nem adtak sokat; mert jól tudják, hogy a tervezett vasút építésével a török birodalom gazdaságilag sokat fog nyerni. Európára nézve a Bagdadi-vasút egyelőre nem oly nagy jelentőségű. Építése azonban nagyban fogja foglalkoztatni a német

és francia ipart, miután e vállalkozásban a német tőke 60, a francia tőke pedig 40 százalékkal részesedik. A török gazdasági viszonyokra azonban a Bagdadi-vasút igen kedvezően fog hatni. Azon a vidéken, melyen a tervezett vasút épülni fog, a lakosság fogyasztó-képessége most csekély, mert a cikkek a tengeri kikötőkből előbb több közvetítő révén jutnak csak a fogyasztópiacokra, miáltal az árúk megdrágulnak. Ha egyszer azonban a vasút elkészült, akkor a kereskedők egyenest a kikötővárosokból fogják megszerezni az árukat. Ezt az alkalmat nekünk se szabad elszalasztani hagynunk. Igaz, hogy a mi iparunknak még sok ága gyenge lábbon áll, de például mezőgazdasági gépeink mindenestre megállják a versenyt. Földrajzi fekvésünk a lehető legjobb, mert akár Konstantinápolyon keresztül, akár Fiumén a tengeren át jöhetünk összekötetésbe a Bagdadi-vasúttal. Hogy a Mezopotámián keresztül vezető Bagdadi-vasút első sorban a teljesen elhanyagolt mezőgazdaságnak fellendülését fogja eredményezni, az bizonyos. Ez volt az eredménye az Anatóliai-vasútnak is. Mezőgazdasági, gép- és szerszámgyáraink tehát jól fognak cselekedni, ha figyelemmel kísérik a Bagdadi-vasút építését. A Bagdadi-vasút megépítésénél legfontosabb a helyes útírány megválasztása. Ha a török kormány egyetértőleg a németekkel közgazdasági szempontból akarja a kérdést megoldani, — akkor a Tigrisvonalat kell választania. Ez a vonal Koniá-tól kiindulva a Taurus-hegységen át Adáná, innen Márdin és Nesibin át Mossul-ig (a hajdani Ninive-ig) vezetne. Mossul-tól a Tigris mentén Bagdad és Bassorah-on át Kurveit-nál érne el a Perzsa-öbölt. A sztratégiai vonalat, mely rövidebb volna, ellenben az Eufrat mentén kellene vezetni. Ez utóbbi vonal azonban csakis sztratégiai szempontból felelne meg. Ugyanis az Eufrát sivatagos vidékén halad keresztül, csak itt-ott érintve oázisokat; partvidéke csupán alsó folyásánál termékeny. A Tigris azonban oly vidéket szel át, mely kevés költséggel és fáradsággal virágzó országgá változtatható át. Ez a vonal, ha a Tigris jobb partján lesz megépítve, egyszersmind a sztratégiai kívánalmaknak is meg

fog felelni és azért több mint valószínű, hogy az illetékes tényezők a Tigrisvonal mellett fognak nyilatkozni. A Koniától Mossul-ig vezető vonaltól északnyugatra eső rész, vagyis Felső-Mezopotámia igen termékeny vidék. A gabona-neműeken kívül a gyapot termesztése nagyon kecsesgető. E vidéket jelenleg nomád törzsek lakják s csak annyit állítanak elő, a mennyit maguk fogyasztanak el. A vasútnak eleinte így nem lesz mit szállítania. A lakosságot első sorban tehát állandó lakhelyhez, munkához, mind pedig a vasút használatához szoktatni fog kelleni. Ennélfogva a vasútba fektetett tőke közgazdasági szempontból csak évtizedek múltán fogja a kamatokat meghozni. E vidéknek felvirágoztatása, az őslakók maradisága folytán, csak lassan fog előre haladni. A Bagdadi-vasút a jövőben csakis akkor fogja magát kifizetni, ha a török-német érdekeltség néhány fontos mellékvonalnak építésére határozza el magát. Ilyen fontos mellékvonal volna Khanikintől — Bagdadon át — Kerbeláig, a perzsa határig. Ezen az úton évenként vagy 1200 vagon rakománynak megfelelő teherárú forgalom és vagy 50.000 zarándoknak az ide-oda szállítása volna lebonyolítandó. Az ázsiai Törökország legnagyobb vörösréz bányáját Arghana-Maadenben, a fontos kereskedelmi góczponttal, Aleppoval kellene összeköttetésbe hozni. A Bagdadi-vasútnak a Perzsa-öbölíig való kiépítése azonban csak félmunka s azért nem fog birni azon jelentőséggel, a milyent neki általánosan tulajdonítanak. Az európai-indiai forgalom lebonyolítását ezentúl is legnagyobb részt a hajó fogja teljesíteni. A török vasútnak magas tarifája, mind pedig az átrakodás, megdrágítja a teherszállítást. A vasút teherárú-forgalma egyelőre tehát csak a Perzsa-öbölíig terjedő vidékre fog szorítkozni. A mi a személyszállítást illeti, az Indiába utazók mindaddig nem fogják igénybe venni az új vasutat, míg az legalább európai gyorsasággal nem teszi meg az utat. Ha a 2700 km. hosszú Bagdadi-vasút csak olyan sebességgel fog haladni, mint az anatóliai vasút, — akkor Indiát a tengeren gyorsabban lehet elérni. A németek mindezt jól tudják s ezért nem is akarnak félmunkát végezni. A Bagdadi-vasútnak a kiépítése csupán egy nagy-

szabású és merész tervnek a részleges megoldását jelenti. A németek ugyanis nem kisebb dolgon törik a fejüket, minthogy az oroszok által épített s most befejezett transz-szibériai vasútnak egy ellenlábás vasutat akarnak szembe állítani. A Bagdadi-vasutat ugyanis tovább akarják vezetni Perzsián át, a Perzsa-öböl mentén, onnan pedig Belutschistánon át szintén a tengerpart mentén egészen Kelet-India határáig, a hol Kuracheenál, az indiai vasúthálózattal hozatnék összeköttetésbe. Az indiai vasúthálózat egy vonala pedig egészen Indo-Kína határáig vezet. Ime ez a végezljük a németeknek! . . .

Ezen törekvésük pedig annál is inkább meg fog valósulni, minthogy e terv kiviteléhez Perzsia, Anglia és Franciaország örömezt csatlakoznak, Perzsiának érdekében fekszik e vasútvonalnak a kiépítése nemcsak kereskedelme miatt, hanem mert katonaságát gyorsabban képes az orosz határra szállítani, a honnan állandó veszedelem fenyegeti. A francziák indo-kinai politikájuk miatt, Anglia pedig indiai kereskedelme és vasutainak emelése végett szívesen fognak segédkezést nyújtani a németeknek. Végül Kínában az orosz-ellenes hatalmaknak együttesen nagy szolgálatot fog tenni ez a vasút, mert nem lesznek egyedül a tengeri utra szorulva s így az oroszok elbizakodottságát ellensúlyozni fogják azáltal, hogy ők is rendelkezve egy szárazföldi közlekedési úttal, képesek lesznek szintén gyorsan, nagyszámú katonaságukkal Kínában megjelenni. A Bagdadi-vasút tehát nagy jelentőséggel akkor fog birni, ha az Európát összeköttetésbe fogja hozni Kelet-Indiával és Kínával. Hogy az érdekelt hatalmak e tervnek megvalósítására mindent el fognak követni, az bizonyos. Ezek után érthető, hogy az oroszok miért vetettek mindent latba, hogy a Bagdadi-vasút kiépítését megghiusítsák. . . (,Álkoztmány.")

A MAGYARORSZÁGI ÖRMÉNYEK ETHNOGRAPHIÁJA.

Irtta: SZONGOTT KRISTÓF.

— Tizedik közlemény. —

S a modor is milyen más! Az ifjúság úgy tekinti a tánczot ma, mint valami kegyet, melyet úgy oszt, mint az uralkodó az ordót. Nem az ifjú van kitüntetve az által, hogy a nő elfogadja, hanem a nőnek kell kitüntetve éreznie magát, ha felhívásra méltattatik. Az ifjúsághoz kellő udvariasság és szerénység eltűnt s helyét a bizalmaskodásnak sokszor legilletlenebb, de mindig legizléstelenebb tonusa foglalja el. És védekeznek ez ellen a nők? Dehogyan védekeznek... („Pesti Napló“ 1902. ötödik szám, ján. 5).

6. Fejezet. Játékok.

Mivel ahhoz a kimerítő cikkhez, mit más helyütt „Játékok“ czime alatt (L. „Szamosújvár város Monografiája“ III. köt. 266—272 lap) a játékról már közreadtam, semmi hozzáadnivalóm nincs, itt csak felemlíteni akartam azt, hogy a játékokról már szólottam — részletesen.

A hosszú téli estéket apáink élményeiknek, melyekben a kereskedői élet bővelkedik, vagy érdekes keleti örmény mesék elbeszélésével töltötték... Most legtöbb férfiú a téli estvéket a kártya-asztal mellett tölti... A kártya játék újabb időben mindjobban terjed.

XVII. Cikkely.

Népelet.

1. Fejezet. A Mithra-áldozat maradványai.

Jelmondat. Az örmények, kik az egész világon el vannak szóródva, mindenütt a művelt osztályhoz tartoznak. Nasreddinsah (L. „Armenia“ IV. köt. 32 lap).

Az élet fontosabb körülményei között a nap felé tekintenek (az ázsiai nem-egyesült örmények), mintha ettől kérnének erőt; a jegyesek arcukat a nap felé fordítják,

hogy e legyen szeretetök tanúja.¹⁾ Nagy ünnepek alkal-
mával fa-ágakat visznek áldozatul a templomba²⁾ és a
czinterembe virág-koszorúzza bikákat és kosokat³⁾; ezeket
aztán imádság és énekszó mellett vágják le. Világos, hogy
ez a Mithra-áldozata, mely e régi szokást örökül hagyta...

2. Fejezet. A „dároni“ népeletről.

A dároni (Dáron Örményország egyik tartománya)
örmény lélen tartja a menyegzőt; mert az év másik három
szakában mezei munkával van elfoglalva. A menyegzői
ünnepély a gazdagoknál 7, de a szegényebb sorsúaknál
3—4 napig tart. Ha a helység előljárója, vagy valamely
előkelő egyéniség halt meg, tekintettel a család gyászára,
csendes menyegzőt (zene nélkül) tart a helység; vagy
alkalmas ajándékokkal a gyászoló családhoz mennek, azt
kivetkőztetik a gyászból és csak azután tesznek előkészü-
leteket a menyegzőre. — A farsang náluk nem húshagyó
kedden, hanem vasárnap este zárul be. A nagybőjt
első napja, „egér-hétfő“-nek neveztetik. E napon nagy
sürgés-forgás uralkodik mindenütt; kimossák összes edé-
nyeiket, kitakarítják a lakást. Most felmegy egy gyermek
a ház lapos fedelére és két lapos követ egymáshoz dör-
zsölve így szól: „Örlök, örlök, mit öröljek?“ Mire az alant
levők egyike ezt mondja: „Öröld meg az egeret, a nyüvet,
békát (qmm), teknősbékát (hphuy), kigyót, skorpiót, farkas
fogát, medve talpot stb.“ Szóval azt, mi vetéseiknek és bar-
maiknak ártalmas. Nagybőjtben naponként háromszor
mennek templomba húsvétig. Farsang utolsó napján tojással

¹⁾ Curbied, Mémoire de la Société des antiquaires de France.
Tom. II. 1820. — Bodenstedt, Die Völker der Kaukasus. — Moritz
Wagner, Reise nach dem Ararat.

²⁾ A szamosújvári örmények még mai napság is visznek „nagy
ünnepek alkalmával“ (Ürnap, Világosító-Szent-Gergely napja, a
templom felszentelésének évfordulója . . .) fa-ágakat a tem-
plomba, és diszítik fel a templom körzetét ilyen ágakkal. De azért
ezzel az ártatlan szokással, mit apáinktól örököltünk, nem
Mithrát, miről a népnek fogalma sincsen, tiszteljük, hanem az igaz
Istent, a teljes Szent-Háromságot, kinek tiszteletére épült fölséges
templomunk . . . De itt talán valaki azt kérdezhetné, hogy mikép-
pen történhetett az, hogy a világ legelső katolikus népénél: az

zárják be a vacsorát; húsvét reggelén először piros tojást esznek. Azalatt a „jértikh“-ból (nyílás, mely a földalatti lakásba világosságot vezet) lassanként leereszkedik az „orodsbeg“; ez egy hagyma, mely hét szál tyuktollal van feldisítve; minden hét végén levesznek róla egy-egy szál tollat. Az apró népség nagyon fél ezen „orodsbeg“-től, mert azt hiszi, hogy ez látja minden tettöket; azért igen jól viselik magukat. — Tárácsi csák-ban is divik ez a népszokás. Itt a nagyböjt első napján (hétfő) e hármat csinálják a vénasszonyok: 1. Mihelyt hazajött a templomból, megparancsolja menyei vagy leányai egyikének, hogy hozzon egy hagymát és 7 tollat; a szokásos „ákládiz“-ot készítik. Ezt a szobába nyúló nyílt kéménybe (*upnbü*) akasztják. Most elmondom, hogy mi ezen „ákládiz“ jelentősége. A 7 toll közül 3 fehér és 4 fekete. A hét toll a nagyböjt hét hetét jelenti, melyekből hetenként egyet-egyet lehajtva tudtára adják a gyermekeiknek, hogy hány hét telt el a böjtből. A 3 fehér toll, a 3 téli, és a 4 fekete, a 4 tavaszi hetet jelenti. Ha az eső vagy hó megnedvesítette a hagymát és kiczikázik, — akkor azt mondják: termékeny, bő esztendőnk lesz; ellenkező esetben száraz, terméketlen lesz az év. Ha a gyermek megunta a böjtöt, akkor az anya avval ijeszti azt, hogy a toll repül és megvakítja a szemét — és a gyermek csak tovább böjtöl. 2. Csinálnak hintát, mely a két, de egyenlőtlen karú emeltyűhöz hasonlít. Ráül előbb a menyasszony és vőlegény (király), azután a leányok, asszonyok, végre a férfiak. Arról, ki a hintát lenyomja, azt mondják: megszabadul bűneitől . . .

örménynél még ma is fennálljon egy olyan szokás, mely a pogányságra emlékeztet? Mire én: Azért, hogy az átmenet a pogányságból a kereszténységbe könnyebben megtörténhessék, a kath. egyház mélyreható, előrelátó bölesesége meghagyta és így el nem törölte azokat az ártatlan szokásokat, melyekhez már hozzá volt szokva a nép, de a melyek mi kárt sem okozhattak a kath. egyháznak („et adesse, et abesse potest“). Így hagyta meg a kath. egyház a fa-ággal való templomdiszítés mellett a temetések alkalmával használatos két pogány szokást is: egyik az égő fáklya és a másik a néhány darab rög, melyeket a halott koporsójára vetünk . . .

³⁾ N. von Seidlitz, Mittheilungen von Petermann 1880. — Notes manuscrites.

3. Fejezet. A falúsi (ázsiai) örmény kötelességei. (Örményországi élet).

Az a kötelesség, mely a falúsi örmény eszét egészen elfoglalja, szivét megindítja: az imádság. Mikor dologhoz lát, vagy megszünik a munkától, mikor eszik vagy iszik, mikor álomra hajtja fejét vagy felébred: mindig imádkozik. Hanem hajnal hasadta előtt nézd meg az imádkozó falúsi örmény nőt — a templomban! Háza ajtaja mellett, az utcán a csupasz földre térdel le a falúsi nő; kezeit fel emeli, szivében tűz, szemében könny és ajkain e suttogó édes hangok: Uram irgalmazz . . .

A falúsiak szoros kötelességüknek tartják a gyakori templomba-menetelt. Az egyháznak és a szenteknek visznek tömjént, viasz-gyertyát és olajat. Ellátogatnak a falúban vagy a közelségben levő szenthelyekhez is, melyeknek ajándékba tömjént, viasz-gyertyát és majorságot visznek. De ha a szenthelyek a zárdától távol esnek, úgy búcsúra mennek oda, hol a szegények között oszszák fel a magukkal vitt juhot, ökröt vagy bivalt („mádagh“).

Szigorúan megtartják a falúsiak Szent-Szárkisz böjtnapjait minden héten; sokan napjában csak egyszer esznek: kenyeret; vannak olyanok is, kik két-három napig böjtölnek: csak kenyérral. Hasonlót tesznek nagy-böjtben is. A gyermekek és leányok legszivesebb kötelességeket akkor teljesítenek, midőn a Mennybemenetel és Úrszineváltás előtt való napot böjtöléssel töltik. Sokan Szent-Gárábéd ezen böjttét 7 éven át egymásután megtartják.

Ha gyermek születik a háznál, a falúsi örmény ajándékot (*ծննդանոթ*, dzénéladurkh) ad a kerületi zárdáknak. Keresztelés- és gyóntatás alkalmával pedig a pap (*Տէր-Տայր*, Der-Hájr) kap ajándékot. Menyegzőkor mind a vőlegény, mind a menyasszony házánál pénzt adnak az eskető pap-, kántor- és előljárónak.

Mikor valamelyik megbetegszik, elhívják a papot (*Եր-Տէր*, *Տէր-Տայր* = Úr-úr), hogy imádkozzék a beteg ágyánál. Ha az orvoságok mit sem használnak, különféle fogadásokat tesznek egyik vagy másik szentnek; ha terhes

a betegség: kenyeret, veszélyes betegség idején juh- és marhahúst osztogatnak a szegények között.

Temetési illetéket is kap a pap és kántor; évenként ötször szenteltetik be az elhunyt sírját, mikor valamint a pap, úgy a kántor szentelési díjat kap. Azon nap, midőn az elhalt lelke nyugalmaért misét mondatnak, nemcsak pénzt osztogatnak, hanem „lelkilakomát“ (*inqubūwz*, hokédsás) is adnak, melyben részesül a falú apraja-nagyja. Minden halálozás alkalmával a szerzetházak is kapnak valamit — és ezt „lelkirészlet“-nek (*inqubūdīn*, hokepázsin) nevezik.

A falúsinak még olyan kötelességei is vannak, melyekkel saját házának tartozik. Évenként kétszer szenteltetik meg házaikat, melyért szentelési díj illeti a papot és kántort; a karácsonyi házszenelés alkalmával almát, húsvétkor tojást és nagybőjtben kenyeret adnak (*bofūwūwū waw* jotnágán háczh). Ha kutya vagy macska nyult edényeikhez, vagy egér hullott azokba, azonnal megszenteltetik azokat; a pap fáradsága akkor sem marad fizetetlenül. Minden szombaton tömjént vesz elő az asszony, házát, vagyonát megszenteli és megáldja halottját.

A falúsi örménynek ezen kötelességek teljesítése közben az a szándéka, hogy Isten ezen a földön neki hosszú életet, az égben pedig boldogságot adjon; a szenteket arra kéri, hogy itt teljesítsék kívánságaikat, a mennyben pedig legyenek pártfogóik. A mi falúsi testvéreink élni akarnak mind ezen, mind a másvilágon — és gondoskodnak is különböző kötelességek teljesítése által az élet eszközeiről.

Ezek az önkényt vállalt kötelességeken kívül, vannak még parancsolt kötelességek, melyek kiszívják a falúsinak anyagi erejét: a család férfi tagjaiért „nufusz“-t¹⁾ fizetnek, a juhért „ághnám“-ot,²⁾ a földbirtokért „emlák“-ot³⁾ stb.

¹⁾ Nufusz arab szó, jelentése: személyek, lelkek, örményül: vokikh, ánczhinkh.

²⁾ Ághnám arab szó, jelentése: juhok, örményül *nzhuwraq* ocshchárkh.

³⁾ Emlák arab szó, jelentése: földbirtokok, örményül *qu-muudp* gáluádzkh.

A falúsi örmény fáradsága gyümölcsét vagy a szérűben, vagy a házban osztja ki; azt „gálemádz“-nak és ezt irgalmasságnak ¹⁾ nevezi. Nincs olyan szökevény (deserteur, *βυρβύλι* inkhneg) vagy ismeretlen ember, kinek ételt-italt ne adna az örmény.

Falúsi testvéreinknek vannak kötelességeik, melyek a születésre, életre és halálra vonatkoznak — és ezek irányában majd semmi jogban nem részesülnek.

4. Fejezet. A váni örmények életéből.

A váni örmény, legyen az nő vagy férfi, öreg vagy ifjú, — vasárnaponként el nem marad a miséről. A város 9 temploma úgy megtelik hívőkkel, hogy azokban álló helyet sem lehet találni. Ájtatosan imádkoznak vagy énekelnek.

Az asszony vasárnapokon vagy az ablakon néz ki, vagy a fedélzetről ²⁾ a szomszédnével beszélget, vagy a kertbe megy és ott tölti szabad idejét.

Az örmény vasárnap nem nyit boltot; az asszony nem dolgozik, a kézműves szerszámot nem vesz kezébe.

Csak egy korcsoma van Vánban; ezt is csak a titkon ivó törökök látogatják. Minden örménynek van bora, itala a háznál. A vasárnap délutánját, néhány társával együtt, kertjében tölti el az örmény énekelve, vagy nemzeti dalt dalolva.

Hétfőn mindenki munkája után lát; otthon csak az asszonyok és a gyermekek maradnak. Meleg, főtt étellel élnek. Az ebéd hallal vagy sajttal kezdődik. A bor soha sem hiányzik az asztalról. Ebéd előtt a gyermek fennhangon elmondja a „Mi Atyánk“-ot és a „Dsáságészczhuk“-ot*) és étel után a „Liuthiun“-t.*) Ebéd után azok, kik dohányozni szoktak, nergilere gyujtanak, a gyermekek kimennek az utcára vagy a kertbe; az asszonyok előbb elszedik az asztalt, aztán a kertbe mennek, hol a

¹⁾ *αληθινή βίβλος, ἐλεημοσύνη*, alamizsna.

²⁾ A házak fedele lapos; fel lehet ide menni.

*) Asztali imádság.

szomszédasszonynyal elbeszélik az időt; a férfiak pedig vagy a rétre, vagy a szőlőbe sétálnak ki.

Ilyen a váni örmény vasárnapi élete. Estve haza mennek . . . és korán lefekszenek. Mindennap reggel 4—5 óra-kor megkondul a templom hívó harangja; az egyházi (zsámgocs) folytonosan veri a kalapácsal a nyakába illesztett deszkadarabot. Utczáról-utczára jár; megáll minden örmény ház ajtaja előtt, kalapácsal megüti azt háromszor, aztán így szól: „Ájtatos nép, tessék templomba jönni!”

Alig kopogtatott az egyházi az ajtón, benn a házban már elkezdődik a sürgés-mozgás; mindenki felébredt és készülnek templomba menni. Az utcák megnépesednek. De megszűnik a járás-kelés az utczákon; mert mindenki már a templomban van. Elkezdődik az istentisztelet. Ha hallanád szives olvasó a szebbnél-szebb énekeket, melyeknek összhangja a templom falain túl is kihallszik, azt mondanád: „Bizony lélekemelő itt az istentisztelet.”

5. Fejezet. A keleti örmények társas-életéből.

Nem örömet vesznek részt az örmények — mondja Cselingárián Jakab — azokból a mulatságokból, melyek alkalmatlan időben tartatnak; de szigorúan megtartják az egyházi és nemzeti ünnepélyeket. Tartanak családi ünnepélyeket és lakomákat is, ha ezekre alkalom kínálkozik. Az örvendetes családi események, — a rokon, ismerős vagy valamely kiváló egyéniség eljövetele — szokták rendesen ezeket az alkalmakat nyújtani. Ekkor a lakomákat vagyis családi ünnepélyeket felváltva sorban tartják; ezek az ünnepélyek el nem maradhatnak; és ha azok megtartását itt-ott az anyagi körülmények meg nem engednék: adósságot csinálnak és még sem maradnak el azok.

A házi tanács állapítja meg az ünnepély idejét és a meghívandó vendégek számát. A meghívás rendesen meghívó által történik, a meghívó-jegyeket a családnya saját kezüleg írja; de meghívhatja a vendégeket a családnya is, ki erre egy öreg szolgálót használ fel. A meghívás ismételt el nem fogadását nemcsak rossz néven veszik, de sőt sértésnek tartják.

Ha vannak a háznál zenészek is, akkor a kiválóbb vendégek elejébe zeneszóval mennek; a családatya vagy a családanya vezeti be az ilyent a házba és korához képest jelöli ki számára az őt megillető helyet. A pap és papné*) foglalja el mindig az első helyet.

Mihelyt összegyűltek a vendégek, — ételt-italt hordanak körül; a nőket édes itallal és gyümölcs-befőttel kínálják. Ez az igazi örmény különlegesség Örményországban egy háznál sem hiányozhatik. Ezután kávét vagy theát hoznak süteménnyel (kátá). Most hoz a háziasszony a hiányzó vendégek — így nevezi a honn maradt gyermekeket — számára is valamit: ez a mázá, mi befőtt- és gyümölcsből áll. A gyermekek tudják, hogy a mázából nekik is hoznak, azért türelmetlenül várják a szülők hazajövetelét. Míg a lakoma tart, a cselédség nem is mutatkozik, mert a család ifjú tagjai végzik a szolgálatot. Az örmény vendéglátóság értelmében senki sem teheti azt, hogy a kínálást el ne fogadja. És ha ezt valaki csupa udvariasságból mégis megtenné, akkor a vendéglátó háziúr, vagy az ügyes háziasszony addig nem tágítanak, míg bár meg nem ízlelte ételüket, italukat.

A leányok csak citromlevet vagy „sárbát“-ot (czukros-víz) isznak; ellenben az asszonyok a többi italokat is (bor, thea, kávé) megkóstolják. Különben a férfiak sem szeretik nagyon az italt; ez az oka, hogy egész Örményországban alig lehet nehányat találni, kik az iszákosság szenvedélyének hódolnának.

Az örmények legkedvesebb itala a bor. A zamatos „náhicseván“-i bor mellett gyakran elénekli az örmény Pátkánián „Hájocz kini“ (Az örmények bora) című dalát, melynek egyik versszaka következő:

Այս քերթն է Հայոց երկրին,

Հայաստան անկած տեղն,

Ամսուր երկնային գինին

Խմաց, երբ նա իջաւ Սարկն:

Ájz pérkén e Hájocz jérgrin,

Hájászdán dőngádz Noen,

Ánmáh jérgnájin kinin

Chémécz, jérp ná icsáv Száren.

*) Keleten nősek az örmény papok.

Magyarul: Ez az örmény talaj terménye; Noe ültetett Örményországban szőlőt. Az ég áldotta borból ivott ő, miután lejött a hegyről (Ararát).*)

Orosz-Örményországba behozták az oroszok a pálinkát is; ezt a paraszti-italt — vallásuk tilalma daczára — még a mohamedánok is édelik.

Sorban isznak az örmények; elkezdi a legöregebb. Az örmény is elmondhatja a magyarral, hogy: „Ez a pohár rendre jár;“ mert sok vidéken még most is ugynevezett családi poharat tartanak, mit őseiktől örökölték. Megtöltik borral; rendre veszi minden jelenlévő kezébe a poharat; mindenki mond egy rövid felköszöntőt és — azután iszik.

Míg az asztalt felterítik, az öregek beszélgetéssel töltik az időt, az ifjak pedig a mellékszobában vagy játszanak, vagy tánczolnak. Imával kezdik és imával végzik az étkezést. Az imát vagy a pap, vagy a társaság legöregebb tagja mondja; szük családi körben a kis gyermek. Mielőtt leültek volna, egyet maguk közül asztalrendezőnek tesznek; ettől kér engedélyt az, ki felköszöntőt akar mondani. A zenészek azt a személyt, kiért poharat üritettek, zene által kísért alkalmas dallal üdvözlök. A lakoma alatt néha az „ásugh“ (regös, igricz) rögtönözött költeményeket is eldalol.

Néha a búcsújárás is mulatsággal van összekötve. Ájtatosság után vagy tánczolnak, vagy népmulatságot tartanak. Ilyenkor nem igen szokott elmaradni a „dsileth“ nevű tornajáték. Ekkor láttatják magukat a legjobb lovagló ifjak is.

6. Fejezet. Keleti hangszerek és táncz.

Legszokásosabb Török-Örményországban a pásztorcip. Menyegző alkalmával Vászpurágán (örmény tartomány) falvaiban kis trombitát (zurná), a városokban sípot, mely a mi flotánkhoz, vagy a perzsa nej-hez hasonlít, tuf-ot és khemencshét használnak (híres hangszerek). Erzerum-

---

*) A legenda azt tartja, hogy Noe, midőn a bárkából kijött, az Ararát tővénel telepedett le; e helyet *Նախիշխան*-nak (Náchi-seván) nevezte el, mely örmény szó első kiszállás-t, első állomás-t (prima descensio) jelent.

ban használatban van a csuthág, mi olyan, mint a mi hegedünk: rendesen felfelé tartják; a szánthur és gánon. A szánthur majdnem olyan, mint a mi czimbalmunk, ellenben a gánon alsó lapja bőr, melyre úgy vannak a bélhurok erősítve, mint a hegedün. („Armenia“ 1891. évf. 95. lap).

Hogy a keleti, nevezetesen a kaukázusi örmények által tánczolt *lesghinka* és a magyar csárdás menyire hasonlít egymáshoz, az könnyen kivehető az előbbinek eme rövid leírásából: a lány szemeit szeliden lesütve, karjait a csipőre tüzi; egyszerre csak hullámszerűen engedi el karjait s a szembe álló tánczosától könnyedén elszökik. Ez most szintén megindul s eléje siet tánczosnőjének, de egymás mellett mindketten elsiklanak. Folyvást így keríngenek aztán apró körökben ismételt találkozásokkal és kitérésekkel („Armenia“ 1888. évfolyam 317. lap).

7. Fejezet. Hazai örmények (*Zene, dal, ének, színészet*).

Lehet, hogy hoztak szüleink magukkal nemzeti tánczot, de az annyira feledékenységbé ment, hogy most még nevére sem emlékszünk. Az örmény már a mult század óta csak magyar tánczot lejt: kitünően ropja a csárdást.

A zenét, éneket, dalt fölötte kedveli — az örmény. Majdnem minden háznál volt valami hangszer; sokan használták a hárfát, pengedüt (gitár). Egy-egy asszony igen szép darabokat játszott *doromb*-bal. Most inkább a zongora, hegedü van elterjedve. Kevés nép szereti az egyházi éneket annyira, mint az örmény. Szépek a nyugati egyház énekei; de a ki magasztos, lélekemelő, keleti dallamot akar itt Nyugaton hallani, menjen örmény templomba: szebb énekeket sehol sem fog hallani. A mi templomainkban nem a kántor énekel — egyedül: itt a nép is énekel; énekel a nagy és kicsiny, öreg és ifjú, férfi és asszony. Nagyon sok egyházi énekeink vannak, meiyeknek legnagyobb részét buzgó apáink itt e hazában szerkesztették. A Szamosúvjárt használatos egyházi énekek le vannak téve hangjegyekre. A költői ihletséggel

irt fönséges „sárágán“-okat Európában csak örmény templomokban éneklék. A szamosújvári egyházi énekek egynegyedét a lángeszű Gábrus Zachar szerzette; ugyanezen páratlan tanár gyűjtötte össze azokat négy vaskos kötetbe. Nehány szép éneket dallamaikkal együtt „Örmény egyházi énekek“ című cikkelyben hátrább közre is adok.

Útban vagy munka közben is inkább énekel, mint dalol az örmény. — Mióta kiköltözött az ősi hazából, mindenütt kín és üldözés volt osztályrésze (csak egyedül e hazában lelte fel a keresett csendes nyugalmat); azért nem igen volt kedve dalolni, hanem éneken a Mindenhathóhoz emelkedett fel és Tőle kért oltalmat, segedelmet... Ez a magyarázata annak, hogy míg a hivatottak egyre készítették a szebbnél-szebb egyházi énekeket, addig alig gyártott egy-egy „sirva-vigadó“ közéletesség egy gyöngye dalt. Nagyon gyakran énekeltek: azért meg is maradtak az egyházi énekek; de ritkán daloltak: s így a kevés számú dalok legnagyobb része feledékenységre ment. Csak egynehány maradt fenn, ezeknek is dallama szomorú. Az ide vonatkozó összes anyagot, a megmentett egy-két dallammal együtt hátrább a „Hazai örmény népdalok“ című cikkely alatt találja a szives olvasó.

Az egész hazában alig egy-kettő tud még örmény dalt, a többi ajk — kivétel nélkül — mind magyar dalt zeng . . .

Itt közre is adok egy erdélyrészi örmény tájnyelven írott újévi, alkalmi versezetet, melyet a mult század első felének derekán (az 1836-iki újév napjára) a szamosújvári népiskola egykori érdemes tanára, a „Szózat“ és „Hymnus“ örmény műfordítója, a tudós és költői szellemű Gábrus Zakhariás írt. Ezen eredeti magyar-örmény énekből, mely tizenkét vers-szazkból áll, itt csak három vers-szakot adok közre (jobbról a magyar prózai fordítás látható). Tárgyát az örmény konyhaművészet egyik legismertebb czukrászati remeke, az újév napjára készíttetni szokott, ugynevezett „dáláuzi“ megéneklése képezi. Az ének dallamát apáink magukkal hozták e hazába, s e dallam szerint — melynek szerzője különben ismeretlen, — szokták az örmények énekelni az „Ov thev ánkám ánden

thárthe“ kezdetű dalt is. Maga a „dáláuzi“ szó erdélyrészi tájszó; Keleten nincs használatban. — A dáláuzi nevű örmény csemege alkatrészei rendszerint: vagdalt dió és méz, esetleg mák is, s a négyszögű vagy kerek alakban összeállított készítmények fölött különböző színű apró czukorkák, esetleg újévi ajándéknak szánt ezüst huszasok vagy tallérok díszlenek. E bevezetés után álljanak itt mutatványul a szóbanlevő újévi versezet első és a két utolsó versszakai:

<i>Örményül:</i>	<i>Magyarul (prózában).</i>
Dáláuzi, dáláuzi!	Dáláuzi, dáláuzi!
Khághezrén isz tun zudré mezi;	Édes vagy te mindig nekünk;
Pájcz ájszové inesh gánisz?	De evvel mit csinálsz?
Zperénérész gi cháphisz . . .	A szánkat csalód . . .
Ov márt! álesz Zásztvádz chentre,	Oh ember tehát az Istent kérjed,
Or Ná khezig háduchháne	Hogy adjon Az neked
Szurp snorháchhê meesh méghré,	Szent kegyelmében mézet,
Or dárid éláh khághezhré.	Hogy éved legyen édes.
Szeb eshárnusz éz'eghuthiuné,	Számba ne vegyed a keserűséget,
Vocsh cshi czhávisz ézdérdumé;	S ne fájlald a szomorúságot;
Vászén Ásztudzo szirun	Hanem Isten kedveért
Hámpirisz zájn sízrov tun.	Szívesen eltűrjed azt.

Nincs ugyan állandó színházunk, de azért nagyon pártolja az örmény a magyar színészetet. Mindazon vándor színtársulatok, melyek örmény helységekben megfordultak, úgy nyilatkoztak, hogy a műpártolásban páratlan — az örmény. Simay Kristóf, Gorove László szamosújvári örmények voltak. Az első magyar színtársulatot örmények alapították.¹⁾ Korbuly Bogdán a kolozsvári nemzeti színház körül szerzett elévülhetlen érdemeiért magyar nemesiséget nyert.

8. *Fejezet. Szellemi és erkölcsi tulajdonságok.*

Az örmény szereti felebarátját; gyakorolja az irgalmasság testi és lelki cselekedeteit.

¹⁾ Ez a társulat 12 tagból állott, ezek közül heten (7), ide értve az igazgatót is, — örmények voltak.

Öngyilkosság nagyon ritka; harmincz esztendő alatt Szamosújvárt egy eset fordult elő. De majdnem minden ezerből egy döre, együgyü. E lelki betegség gyakoribb a férfiak, mint a nők között.

Konservatív természetű ugyan, de azért mindenben nem ragaszkodik a régihez. A nők a divatnak mérsékelt kedvelői.

Az örmény emlékezete erős; hamar elfelejti a szenvedett bánatokat, de sokáig megemlékszik a vett jóról. Kegyelettel emlékszik meg a holtakról, kiknek jó emléket egész életén át megtartja. Midőn halottjairól van szó, soha sem hagyja el ezt a szép kifejezést: voghormádz hoki (lélek, a kin Isten már megkönyörült) és így beszél: „Voghormádz hoki bábész, mámész, hájrész (áthász), májrész (mámász), déghász... (Néhai nagyapám, nagyanyám, atyám, anyám, gyermekem...)

A legszokottabb köszöntési formák ezek: Pár'lusz (jó reggelt), pári or (jó napot), pári ároghcsuthiun (jó egészséget), pár'irgun (jó estvét), pári kísér (jó éjszakát); pári áchorzság vagy pári áppetit (jó étvágyot). Párov (minden jót), párov erthász (szerencsés elmenetelt), pári dsámphá (szerencsés útat), párov hándébink (szerencsés találkozást), házár pári egár (ezer szerencse hozott); dzárájelu (szolgája), Ászdudzo párinkh hërmunczhë (Isten minden áldása Önnel...), Snávor (snorhávör) nor dári (boldog újévet), hamvazó szerdán: snávor bász (boldog böjtöt), nagyszombaton estve és húsvét napján A.: Kriszdosz hárváj i mjérelocz (Krisztus feltámadott halottaiból). B.: Cziéz miéz ávedisz (ez önnek és nekünk is örvedetes hír). Ujra A.: Sád hárvuthián orér hásznik párov, ároghcsuthénov jév miéghácž thoghuthiénov (sok feltámadási napot érjen el szerencsésen, egészséggel és bünelengedéssel). Menyegző alkalmával: A.: Dár' oszë (dár ádeszë Ásztvádz) këlchud (hasonló szerencse fejedre). B.: Dár oszë zävgenud (hasonló szerencse érje gyermekeidet)...

A vendéget szeretettel fogadja és elhalmozza sziveséggel.

A koldulást szégyennek tartja; azért gondoskodik arról, hogy mások se szenvedjenek nélkülözést. Szamosújvár

városa még a hatvanas években eltiltotta a koldulást és a házi szegényeket négy osztályba sorozta: mindenik kapott évenként a városi pénztárból bizonyos összeget. Ezt a dicséretes eljárást követi mai napság is.

Nem barátja a szerencsejátékoknak. Az örmény nőnek egyik kiváló erénye — a tisztaság. Háza, udvara: tükörtiszta.

Sok szappant fogyaszt; használja a fürdőket. Nappal nem alszik: nincs ideje.

XVIII. Czikkely.

Néphit.

1. Fejezet. Az örmény hagyományból.

Az Ur anygala megjelenék Józsefnek álmában mondván: „Kelj föl, vedd a gyermeket és anyját és fuss Egyiptomba, és maradj ott, míglen megmondom neked. Mert keresni fogja Heródes a gyermeket, hogy elveszítse.“ Máté II. r. 12. v.

Ezen isteni parancs után József a gyermekkel és ennek anyjával azonnal útra kelt. Mária szamaron ülve ölében tartotta a világ Megváltóját.

Most lássuk, mit mond a hagyomány.

Már-már Egyiptom határán vannak, midön a Szinai hegy közelében keskeny, kigyózdó hegyszorosozhoz értek. E hely rablóknak volt tanyája; itt találtak menedéket a gonosztevők is.

És ezek egyike észreveszi az utasokat, visszatér és tudtára adja főnökének. A rettenetes főnök: Dizmász kezdetben azt hitte, hogy szemet kápráztató látományt, vagy álmoképet lát. Nézi figyelemmel, közelebb megy, végre meggyőződik, hogy élő valóság. „Ime egy fiatal asszony — mondja — ki kisedet tart ölében és egy tisztességes, ártatlan férfiú, ki vezetője és őre e két szegény lénynek.“ Méltán csodálkozhatott a főnök; mert a hely, hol haladt a szent-család, emberi vérrel volt áztatva; minden szerencsétlen, ki e tájakra vetődött, itt biztos halálát lelte; nem kegyelmeztek itt senkinek. Még az ég szárnyasai sem állapodtak meg itten.

Dizmász — mondja a hagyomány — isteni sugallatban részesül; bámuló lelkiismerete fölébred, megkönyörül ezen őszinte utasokon és csodálkozva így kiált fel: „Oh atyja a csillagoknak, oh védő szelleme a mindenségnek! Minő csoda ez? Minő hasonlíthatlan látvány terül el szemeim előtt? Harmincz év óta ezer meg ezer kard villogott e gonosztevő kézben, számos büntetlennek ontottam ki vérért, mindenfelé rettegést és halált osztottam, nevemtől remegett Egyptom, Palaestina és Arabia. De miért környez e perczen félelem és csodálkodás? Milyen hatalom az, mely nem engedi, hogy kezemet kardom felé mozdítsam és egyik lépést előre tegyek? Oh Istenem, mily fenyegető csapat reám nézve e látomány! Két kép áll egymással szemben: a mennyei ártatlanság és a megtestesült gonoszság.“

És tüstént parancsot adott embereinek mondván:

„Fegyverkezzetek rögtön és csatlakozzatok e családhoz; vezéreljétek őket veszélytelenül és biztosan addig, hová menni akarnak. Jól figyeljétek: ezeknek élete, az én életem. Hozzájok senki, még az ég madarai se közeledjenek.“

Azonnal teljesítették a főnök parancsát.

Kisebb közlemények.

Estély a gróf Karátsonyi-palotában. Az idei májusi szezon egyik eseménye volt az a táncmulatság, a melyet gróf Karátsonyi Jenő és neje fejedelmi fényvel berendezett krisztinavárosi palotájukban ma (máj. 13) este adtak. A pompás urilak gyönyörűen feldíszített termeiben az uralkodóház számos tagja, az udvar legelőkelőbb méltóságai, az udvari bál előestéjén Budapesten időző diplomáciai kar fejei, a kormány tagjai, a politikai és a művészeti világ legkiválóbbjai találkoztak a magyar társadalom előkelőségeivel, míg a gyönyörű bálteremben az arisztokrata fiatalság hódolt a táncgyönyöreinek. Este 10 órakor megjelentek Klotild főhercegnő Henrietta főhercegnővel, valamint József Ágost nejével, Augustza

főhercegnővel, a kiket a palotának valóságos kertté varázsolt előcsarnokában a házigazda és fivérei, Aladár és Kamilló grófok fogadtak és kísérték fel a lépcsőkön, a melyeknek első fordulóján Karátsonyi Jenőné született Andrássy grófné várakozott a magas vendégekre. A főhercegi családot a házigazda és neje a hölgy-szalomba, a tánczteremtől jobbra vezették. A magas vendégeknak terembelepte jel volt egyúttal a bál megkezdésére, a melyre nagy-szerű előkészületeket tettek. Azok számára, a kik nem tánczoltak, gazdag buffetk voltak a földszinti termekben; a tánczteremtől balra lévő termekben, a melyek a bennük felhalmozott műkincsekkel valósággal imponáló hatást tesznek, ugyancsak buffet volt a hölgyek részére. A szünóra után a vacsorát szolgálták fel, a melyet a főhercegi család 14 palotahölgy kíséretében az ugy-nevezett Napoleon-teremben költött el. E terem falait nyolcz selyem-gobelin fedi, a melyeket I. Napoleon császár tábori sátrának díszítésére mindig magával szokott vinni. Ennél az asztalnál kizárólag arannyal szerviroztak, nehéz aranyból voltak ugy a tálczák és tányérok, mint az evőkészlet, míg az asztaldiszek jobbadán ó-bécsi és sevresi műremekek voltak. A palota ellenkező szárnyában, a nagy ebédlőteremben is terítették, ugyancsak ritka pompával. A service ott vert ezüstből, az asztaldiszek pedig itt is a bécsi vieux saxe és sevresi porcellánból voltak, a fiatalság számára a képesarnokban kis asztalokon terítették. A tánczosok és tánczosnők értékes emlékeket kaptak, de az idősebbek is kedves emlékekkel távoztak az épp oly pompával, mint válogatott izléssel rendezett ünnepélyről. . .

A hetedik nap, mely a keresztény világban, — úgy a katho-likusok, mint a protestáns felekezetek körében **vasárnap** ünne-
peltetik, — mint tudjuk: a zsidóknál **szombat**on, a mohamedán népek-nél **pénteken** tartatik meg. Nem annyira köztudomású azonban, hogy a régi pogányvilágban az egyiptomiak a hét leg-szentebb napját **csütörtökön**, — az assyrok **szerdán**, — a perzsák **kedden**, — az ókori görögök (vagyis hellenek) pedig **hétfőn** ünne-pelték! (Az örmények is a vasárnapot ülték meg mi abból is látszik, hogy még mai napság is az örmény a hétfőt *հոկուշարդի-* [jergusápti]-nak, második napnak mondja, tehát a hét első napja vasárnap volt).

Irodalom és művészet.

Pápa Ő szentségét arra kérte föl pár év előtt **Izabella** bajor hercegnő, hogy egy jótékony közczélra szánt albumba, mely kizárólag fejedelmi személyek kéziratait tartalmazza, névalírást megküldeni kegyeskedjék. Leo pápa erre egy nyolczsoros latin

verset küldött a hercegnőnek e czímmel: *Ars photographica* (A fényképészet). A horacziusi latin nyelv classicitásával írott, kedves kis poéma, mely a fényképírás művészetét, a legtisztább kedély meleg közvetlenségével magasztalja, halvány prózai fordításban így volna visszaadható: „Nap fényének ragyogó képe, mely a homlok diszét, a szemek fényét, az ajkak báját oly hüen adod vissza!.. Oh, újabb csodája az emberi szellemnek, Apelles maga nem alkotott volna, különb képet a természet után!”

Pázmáцеán, a párisi örmény „Pánászér” (Philologosz) tudós szerkesztője, kit a párisi „Ázsiai társaság” tagjai közé iktatott, — Örményország Mázgérd kerület Kézél-Kále-nak nevezett helységében talált váni feliratról beces tanulmányt írt, mely az „Ázsiai társaság” egyik ülésében felolvastatott. A mondott alapos tanulmány nagy tetszésben részesült.

Közgazdasági élet.

Magyar liszt Angliában. A manchesteri osztrák-magyar konzulatusnak mult évi jelentése, — mint a „Magyarország”-ban olvassuk, — részletes adatokat tartalmaz a magyarhoni liszt beviteléről az ottani piacra. A jelentés hangsúlyozza, hogy a magyar liszt bevitel az előző évhez képest jelentékenyen emelkedett! — Ime, rövid idő lefolyása alatt valósulva láthatjuk részben azon külkereskedelmi kombinációt, melyet egy széles látkörű arméniai hazánkfia, (s jelealeg köztünk lakó polgártársunk) városunk anyagi érdekeinek föllendülése érdekében az üzleti körök figyelmébe ajánlott, — értjük a szamosújvár-londoni közvetlen kereskedelmi összeköttetést; melynek egyik ága napjainkban már országos jelleggel ugyan, de ugyanazon nemzetközi forgalmi elvek szem előtt tartásával komoly megvalósulásnak néz eléje!

Juhkivitel Angliába. A „Pesti Napló” írja: Angol lapok jelentései szerint az a terv merült volna fel, hogy a magyar juhoknak Angliában piacot teremtsenek. Tekintettel a nagy távolságra és a közbeeső tengeri útra, a tervet úgy akarják végrehajtani, hogy a magyar juhokat Belgiumig, elevenen szállítják s ott levágják, — és csak a husokat szállítják át Londonba. A magyar kormány állítólag már megállapodott Belgiummal és Angliával a szállítmányok gyors továbbítása végett, — s ha a terv sikerül, úgy ezuton naponként nyolc ez száz magyar juhot szállítanak Angliába. — Az első próbaszállítás, hir szerint már legközelebb útnak indul.

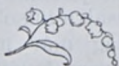
Mi ujság az örmény világban?

Ormánián, örmény nem egyesült patriarkhának anyja, Erzsébet úrnő meghalt 70 éves korában Konstantinápolyban. Földi maradványait a sislü örmény temetőben levő családi sírboltba helyezték örök nyugalomra. A temetésen nemcsak az örmény kath. patriarkha, hanem a görög patriarkhatus és a többi felekezetek is képviseltették magukat. Ott voltak a consulok és külföldi követekek képviselői is. Mikor a temetés templom előtt haladt (pl. Perában a róm. kath. örmény, vagy görög templom előtt) ezen templomok harangjai azonnal megszólaltak. . .

Maradandó jó tett. Folyó év elején halt el Tiflisben Thájireáncz Nerszesz, ki Médz-Ghárákhiliszében született. Előbb Erivánban lakott, később Tiflisbe ment lakozni. Vagyonából, mely 200.000 rubelre ragott, 50.000 rubelt hagyott feleségének, a többi (150.000 rubel = 244,500 ft) az eriváni örmény fiú- és a Hripszima-féle leányiskolának hagyta oly feltétellel, hogy annak kamataiból 5-5 olyan örmény gyermek neveltessék fel, kik az örökhagyó nevét veszik fel. . .

Párchutáreán György költőnek írói jubileumát folyó év január 4-én ülték meg tisztelői Tiflisben. Az ünnepély a Nerszesz-féle iskolában, melynek ünnepelt egykor tanára volt, — folyt le fényesen. Párchutáreán 1835, nov. 22-én született. A dorpati egyetemen tanult. Tanárkodott Tiflisben, Akulisben, Achalczchában; igazgatói tisztet is viselt 1901. óta nyugalomban él. Számos munkát fordított németből örményre. . .

Örmény tanulók Európában. Évenként — aránylag — sok ázsiai örmény tanuló látogatja meg az európai egyetemeket, kik jó magukviseletével és kiváló szorgalmuk által igyekeznek kitünni. A sok közül jelen alkalommal csak kettőről teszünk említést. — Az adrianopolis-i születésű Mègèrdics Pázmáceseán, miután befejezte a velencei Murád-Ráfáel-féle örmény akadémia tanfolyamot, Páduába ment, hol nem régen „baccalaureatus” lett, — Hovhánnesz Kárná-gérián, ki Eudoxiában született, előbb a konstantinápolyi központi örmény iskolát végezte, azután Belgiumba (Lies) ment, hol a Montefloris nevű egyetemen mérnöki oklevelet szerzett. A lapok sok szépet írnak róla, ki vizsgáit kitüntetéssel tette le. . .

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos : **SZONGOTT KRISTÓF.**

Szamosújvárt, Todorán Endre „Aurora” könyvnyomdája.

☞ Szamosújvári Hiradó. ☞

— Dr. báró Dániel Tibort választotta meg a deési kerület május 15-én országgyűlési képviselőjévé — nagy szavazat-többséggel A rajongásig szeretett báró ugyanis 714, míg az ellenjelölt csak 145 szavazatot kapott. A nemes báró ezen harmad ízben történt választás alkalmából máj. 8-án látogatta meg szeretett választóit, polgártársait; azonban az előző estét és éjszakát Szamosújvárt, derék családjának ősi fészkeiben töltötte — kedélyesen, jól. Habár csak az utolsó órában tudtuk meg, hogy a kedves báró körünkbe jő, mégis számosan gyűltek tisztelői közül a vasúti pályaház köré, hogy „Isten hozott“-at mondhassanak a népszerű Dániel bárónak. . . Azalatt megérkezett a vonat: harsány „éljen!“ fogadta. Aztán kiszállott a rokonszenves báró: a deési bizottság, melynek élén dr. Farkas János ügyvéd állott, — üdvözölte. . . De kezet szorított a nemes báró szamosújvári ismerőseivel is. Nagyon jól esett a derék főurnak, hogy szamosújvári tisztelői közül olyan sokan mentek ki a vonathoz üdvözlésére. Azok közül, kik a tiszteletreméltó bárót még addig nem látták, nem egynek ajka hangzottatta ezen igaz szavakat: „Nem gondoltam, hogy ilyen ügyes, nyájas, leereszkedő módorú, megnyerő külsejű ez a fiatal mágnás!“ Elkísértük mindnyaján szállására: Haragay Antal birtokos polgártársunk szívesen ajánlotta fel csinos házát szállásul a nemes bárónak. Itt a bemutatások megtörténte után a báró Szongott Kristóf szerkesztő és dr. Farkas János ügyvéd kíséretében meglátogatta Bárány Lukács kanonok-plebánost. . . . Azután szállására mentünk, hol a vacsorára meghívott vendégkoszorú és a díszesen terített asztal várakozott mireánk. Izletes és sokféle étkek, jó borok. A báró az asztalfőn a házi asszony mellett foglalt helyet. Vacsora alatt a báró a házi asszony és a házi úr egészségeért üritette pobarát sikerült beszéd kíséretében; majd Szongott köszöntötte fel a bárót, midőn azt kívánta, hogy nemes törekvését koszorúzza — siker. . . Vacsora után élénk társalgás között, vigan, igen kellemesen telt az idő, midőn egy nagyobb úri társaságnak, mely a „Hungariá“-ban verődött össze, — felkérésére, a mondott szállóba ment az asztaltársak kíséretében. Ismerkedés után, mely mintegy 25 perczet tartott, szállására ment — nyugodni. Másnap tisztelői közül többen összegyűltek, hogy a nemes bárót elkísérjük — Deésre. A kocsi az útezen és a főpiacz szegeletén várakoztak. Az indulás megállapodás szerint — reggel 7 óraker történt. Elő ment a báró, utána pedig annyi szamosújvári és deési kocsi, hogy. . . alig láttuk a hosszú kocsi-sor végét. Gyorsan haladt az ünnepi menet. Az úton reá ismertek a báróra: meg is „éljen“-ezték. Deésről még jöttek kocsi előnkbe. A deési vasúti állomás közelében beláthatlan roppant nagy ember-tömeg harsány „éljen“-zéssel fogadta a nemes bárót. A polgárság nevében mondott csinos üdvözlő beszéd elhangzása után megnyíltak a képviselőjelölt beszédes ajkai. . . aztán beszélt ékesen, okosan, értelmesen. A nagy közönség is örömenek, tetszésének sűrűn adott kifejezést ezen szavakkal: „Ugy van!“ — „helyes“ —

„igaz, — „éljen!“ Annyi kocsis és ember volt könn, hogy a tágas tér nem volt képes befogadni a nagy néptömeget: egy része kénytelen volt a balról emelkedő hegyre felvonulni. Azután befelé indultunk; de kocsink nagyon lassan haladt előre. . . Végre a piacra értünk. A hosszú kocsis-sor körben megkerülte a piacot. A báró az „Európá“-ba szállott; egy része a kocsiknak a szálló udvarára hajtattott, a nagyobb rész ellenben a piacon maradt; . . . a nép pedig csendben, rendben — eloszlott. Mi szamosújváriak még megvártuk az ellenpárt embereinek, kik a közeledő vonattal jöttek, megérkezését. . . Azután felmentünk a kedves báróhoz: elbucszunk . . . és haza hajtattunk felejthetlen, kedves emlékekkel, . . .

— Páratlan szép sétaterünkön nagy változások történtek. Új kertészünk újításokat csinál. A csillagutak hosszában égnek meredező lombtalan jegenye-fákat mind kivágatta: a bozotos, rendetlen bokrokat kiirtatta, helyeiket felásatta és fűmaggal bevetette; a keskeny utak és a tó körül levő szegély-bokrokat lenyiratta és a kiszáradt töveket kipótoltatta. Az utak széléről több nyárfát kivágatott és helyökbe vadgesztenyét ültetett. Szóval sok pótlást eszközölt és több fának adott tetszetősebb alakot. Kívánatos lenne, hogy a gyönyörű fényűkre ezután több gond fordítassék. Eddig azt a gyakorlatot követték, hogy beültették a fényűket, aztán többé nem gondozta — senki. Az alsó ágakat, hova nem hatott be a sűrűség miatt a napsugár, ellepte a pusztító moh. Hiába figyelmeztette a néhai kertészt és a sétatéri bizottság elhált tagját e sorok írója, hogy a megtámadott, ellepett ágakat takarítsák le tompa késsel, vagy alkalmas fadarabbal, mert a tudatlan válasz az volt, hogy: „a fényőnek alsó ágai természetesen kiszáradnak, hogy annál jobban felfelé nőhessen.“ Az erdőben ez így van, mert ott senki sem takarítja azokat; de sétateren, vagy kertekben, hol nem ezrivel diszlenek a fényűk, lehet megmenteni ezen diszfákat a mondott élősdű növények pusztításaitól. Akkor kell elkezdeni a takarítást, mikor a moh első ízben jelentkezik. Ekkor csak néhány ág van meglepve, ekkor kevés a munka; de nem aztán a következő években sem. Én megpróbáltam és szépen sikerült. Ha hallgattak volna figyelmeztetésemre, nem ment volna tönkre az a szép fényű csoport a sétatéri felső részében (a Czánki-féle híd közelében), mely egyik legszebb árnyékos részét képezte sétaterünknek! Mentsük meg legalább most — utólagosan nagyobb fáradsággal és több költséggel — fényűinkből annyit, mennyit megmenthetünk!

— Szamosújvár első gör. kath. püspökéről boldog emlékeztű Alex Jánosról, mint a helyi történetek krónikásai érdemesnek tartjuk följegyezni, hogy a nem rég elhunyt örm. kath. kántor Görög Krisztofának az utóbbi időben szóval előadott elbeszélése szerint az előbb nevezett püspök, (ki a szamosújvári román temető sírboltja alatt nyugszik s ki az ötvenes évek derekán városunkat ért nagy tűzvész idejében, mint már kinevezett, de akkor még nem installált püspök körünkben időzött) látva ama nagy csapást, mely leendő székvárosát végveszélylyel fenyegeti, — a főtéri nagy templom körüli oszlopcsarnok alatt letérdepelt, és a tűzvész elhárításáért meghatóttan imádkozott.